

EESTI RAHVA MUUSEUMI VAHETUVAD NÄITUSED 2006.–2007. AASTAL

Taavi Tatsi
Kristjan Raba

Eesti Rahva Muuseumi vahetuvatel näitustel on mitmeid formaate: töö ja tähelepanu keskmes on esmalt üks põhjalik teema- või esemenäitus muuseumis kohapeal ja see on tihtipeale aluseks ka näituse vähendatud variandile, mis rändnäitusena teistes Eesti muuseumides või välismaal ringleb. Kõige tihedam reisikalender on olnud juba 2003. aastal valminud Johannes Pääsukese fotonäitusel „Mees kahe kaameraga“, kuid vähemalt korra on ERMist väljaspool eksponeeritud pea iga muuseumi näitust. Rändnäitus võib olla ka iseseisev ja mõeldud Eestis ja/või välismaal eksponeerimiseks – näiteks 2007. aasta lõpuks valminud kompaktne stendinäitus soomeugrilastest ja samojeedidest või tegemisel olev käpikunäitus. Näitustele lisanduvad sageli publikatsioonid (kataloog, virtuaalnäitus). Näituse sisulise poole töötavad välja kuraatorid ERMi teadus- või kogude osakonnast, üldproduktsioon on tavaliselt näituste osakonna õlul ning kujunduse teeb muuseumi enda kunstnik või kujundaja väljastpoolt.

Vahetuvate näituste strateegilised sihid: häälestumine uue muuseumihoone võimalustele

Nagu Eesti Rahva Muuseum tervikuna on ka vahetuvate näituste pindadel toimuv üha enam kantud võimalustest, mida pakub tulevane uus hoone Raadil. Vahetuvate näituste pinda on uues hoones esialgsete plaanide kohaselt 2500 m², mille „täitmine“ nõuab kuraatoritelt, projektijuhtidelt, säilitajatelt-konservaatoritelt, tehnikutelt ja teistelt töötajatelt palju enam kui praegune näitusemaja ekspositsioonipind, mis hõlmab kokku 400 m² (kuus korda vähem). Uued väljakutsed nõuavad näituste osakonna koostööl teiste osakondade

ja sidusrühmadega uut sisu ja kvaliteeti. Seda on näha juba ekspositsioonide läbimõeldumas produktsioonis ja kujunduses, säilitustingimuste hoolikas tagamises, seostatuses kultuurikalendriga ning muuseumiõppe programmide eesmärgipärasel loomises näituste juurde. Vahetuvate näituste strateegilise plaani kohaselt tuleks vahetuvate näituste pindu kasutada maksimaalselt niisuguste projektide tarvis, mis valmistavad ette süsteemseid läbitöötatud ekspositsioone ERMi uues majas. Piiratud tööjõu- ja finantsvõimaluste tõttu tuleb eelistada mahukamaid väljapanekuid lühemaajalistele pisinäitustele.

Näituste sisus kajastub 2006.–2007. aastal sihiseade edukaks näitusetegevuseks uues hoones esialgu veel pisteliselt. Eesti Rahva Muuseumi uue hoone rahvusvahelisele arhitektuurivõistlusele laekunud parimate tööde näitus (18.1.–26.2.2006) ning seal eksponeeritud võidutöö andsid näituste valmimisega seotud isikutele kindlasti juba aimu, milliseid ettevalmistustöid tuleb kavandada ja teha. Näituste teostuses on endiselt rõhk uurimistöö tulemuste või esemete eksponeerimisel laiemale publikule ning sellele peavad lisanduma läbimõeldum produktsioon ja kujundus.

Nõukogude argielu uuringute tulemused kahel mahukal teemanäitusel

Nõukogude Eesti argielu uuringute raames leidis kahe aasta jooksul aset kaks näitust: „Ise sõime, ise jõime... Toidukultuur Nõukogude Eestis“ (8.4.–1.10.2006) ja „Nõukogulik lähetus ellu – noorte suvepäevad Eesti NSVs“ (28.9.2007–13.1.2008). Näitused olid ka väljund Eesti Rahva Muuseumi ja Tartu Ülikooli etnoloogia õppetooli koostöös toimunud grandiuuringutele argielu strateegiatest ja praktikatest Nõukogude Eestis. Koos näitusega „Ise sõime, ise jõime...“ peeti ERMi näitusemajas 2006. aasta septembris loengusükkel toidukultuurist (Ave Luigela „Toit ja tervis“, Elli Vendla „Eesti rahvusköök tänapäeval“ ja Tiina Trolla kaks loengut „Toidust ja toidu ideoloogiast eri rahvaste kultuurides“). Seoses suvepäevade näitusega toimus 2. novembril 2007 näitusemajas seminar „Noorte suvepäevad Nõukogude Eestis – ideaalid ja tegelikkus“ ja Valdo Pandi 1964. aastast pärineva filmi „Pööripäev“ linastus. Seminaril said sõna Atko Rimmel, Tiiu Saarist, Inna Leitsalu ja Toomas Alatalu. „Pööripäeva“ kommenteeris Aune Unt.

Säilitustingimused vahetuvatel näitustel – suur samm edasi

Säilitustingimuste planeerimises ja jälgimises vahetuvatel näitustel on toimunud suuri muutusi. Konservator Jüri Karm mõõtis valgustingimusi (akendest paistev päikesevalgus, erinevad valgustid ja elektripirnid) vahetuvatel näitustel ning andis neile rahvusvaheliste standardite alusel hinnangu ning soovitusi edaspidiseks. ERMi koguhoidja Kaie Kuke kureeritud näitus „Valge pluu ja must pluu“ (15.12.2006–11.3.2007) pälvis 2007. aasta Väikese Muuseumiroti auhinna silmapaistva koostöö eest konservatoritega ja säilitusnõuete eeskujuliku realiseerimise eest näitusel. Kahtlemata võib seda näitust pidada museaalide adekvaatsete säilitustingimuste tagamisel arvestatavaks verstapostiks.

Maris Rosenthal ja Eevi Asteli kureeritud ning Jane Liivi kujundatud näitus „Maarahvas baltisaksa kunstis“ (26.1.–18.3.2007) tõi laiema publiku ette muuseumi kunstikogu pärlid ning keskkonnatingimuste suhtes eriti tundlike akvarellide säilimise nimel planeeriti ja

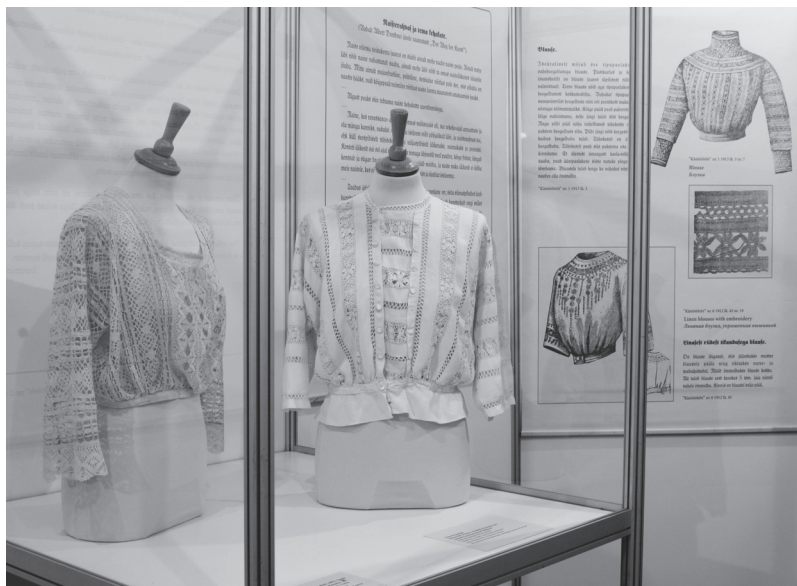

Foto 1. Näitus „Valge pluu ja must pluu“. Foto Arp Karm.

Foto 2. Vaade näitusele „Nõukogulik lähetus ellu – noorte suvepäevad Eesti NSVs“. Foto Merylin Suve.

jälgiti valgustingimusi väga hoolikalt. Näitust eksponeeriti ka Võrumaa Muuseumis (Võru folkloorifestivali ajal) ja Narva Muuseumis (muuseumide festivalil) ning ka sealsete valgustingimuste kontroll oli eelduseks, et näitust üleüldse eksponeerida lubatakse.

Vahetuvate näituste sidustamine olulisemate sündmustega kultuurikalendris

Esile tasub kindlasti tõsta vahetuvate näituste sidustamist teiste kultuurisündmustega nii muuseumi, linna kui ka riiklikul tasandil. Nii on Tartu visuaalse kultuuri festivali Maailmafilm ajal avatud väljapanekud, kus põhirõhk on visuaalsel kultuuriuuringul või põlisrahvaste loominguil. Viimatinimetatu alla liigituvad näitus Kanada põlisrahvaste graafikast „Kaarnad, hundid, seitse konna ja üks lehm“ ja „Kaljujoonised Mosambiigist ja Zimbabwest“ (28.3.–25.4.2007). Anne Testut’ fotonäitus „Eurooplased lauas“ (23.3.–15.4.2007) tõi Maailmafilmi ajaks Tartusse ühe tähelepanuväärse näite sellest, kuidas visuaalsete vahenditega uurida ja jäädvustada tarbimisühis-

Foto 3. Eesti Rahva Muuseumi saami kogu esemed näitusel „Põhjala värvid“. Foto Arp Karm. ERM Fk 2911: 264.

konda, minetamata seejuures esteetiliselt nauditavust. „Perekondlike õhtusöögikommete inventuur 15 Euroopa riigis“ tähendas lisaks piltidele ka hoolikalt komponeeritud allkirju, milles sisalduvad taustandmed igavikustasid pisilugude ja tõsiasjadele osutamise kaudu piltidel nähtuva igapäevaelu.

„Maarahvas baltisaksa kunstis“ oli osa Tartu kunstikuu programmist 2007. aastal ja disainiaasta motiividega samastusid „Raul Suitsu puidudisain“, „Karbid ja küübid: kiri, muster, ornament“ ning kindlasti rahvarõiva- ja käsitöönäitused „Elav rahvarõivas: rahvarõivatraditsioon Eestis ja Soomes“ ning „Sámi Duodji“ (saami käsitöö). Need rahvarõiva- ja käsitöönäitused annavad tunnistust koostööst hõimurahvaste vahel ja saami käsitöö näitus (koos esemenäitusega „Põhjala värvid“ ERMi saami kogudest ning saami filmiprogrammiga Athena keskuses 2007. aasta oktoobris) oli iga-aastase hõimukuu tähtsündmus 2007. aastal.

Eesti Rahva Muuseumi aastakonverentsi, aastapäeva ja konverentsisarja „Tee Eesti muuseumini“ ajal ning seoses ERMi väli-

tööpäevikute sarja uute trükiste esitlustega toimus Piret Õunapuu eestvõttel väiksemaid näitusi, mis kajastasid muuseumi algusaegade kogumisretkedelt pärinevaid esemeid.

Rahvusvahelised projektid

Mitme näituseprojekti kaudu areneb muuseumide ja erialaselt Eesti Rahva Muuseumiga seotud teadmuskeskuste koostöö. Saami Siida muuseumi ekspertidega vaadati näitust ette valmistades läbi ERMi saami kogu materjal. ERM osales Tartu-Turu projektis „History in Town“, mis aitas kaasa muuseumigiidide kogemuste vahetamisele ning käsitöö valdkonna sidustamisele muuseumi kogudega, edendades turundust ja muuseumipoe arengut. Näituseprojekt „Elav rahvarõivas“ koostöös Soome Rahvarõivanõukogu ja Käsitöömuuseumiga andis hea võimaluse õppida tundma, kuidas käib rahvakunstialane nõustamine ja rahvarõivakeskuse töö Soomes.

Eesti Rahva Muuseumi rändnäitustena on väljaspool Eestit laineid löönud Johannes Pääsukese loomel põhinev „Mees kahe kaameraga“ Ungaris (Etnograafiamuuseumis Budapestis), Prantsusmaal ja Soomes (Põhja-Karjala Muuseumis Joensuu) ning eesti rahvakunsti väljapanek Lissabonis ja Viinis.

Muuseumiõpe vahetuvatel näitustel

2006. aastal valmistati ette muuseumiõppe programmid näituste „Ise sõime, ise jõime...“ ning „Valge pluus ja must pluus“ juurde ja 2007. aastal näituste „Maarahvas baltisaksa kunstis“ ja „Nõukogulik lähetus ellu“ juurde. Lisaks näituse tarbeks loodud programmile saab külastaja muuseumis osaleda ajastuhõngulistest ettevõtmistest, suurem rõhk on pandud käelisele tegevusele töötubades (Eesti oma märk, batika, pakutrükk, puutöö ja ornamentika) ning kunstihuvilisel on võimalik täita värvilehti vanade reprobe eeskujul või teha läbi konkreetse töövihiku teemaprogramm.

Tulevikuperspektiivid

Enne uue hoone valmimist määravad vahetuvate näituste sisu 2008. aastal Eesti Vabariigi 90. aastapäev, 2009. aastal ERMi 100.

aastapäev ja muuseumiaasta ning 2010. aastal on laiema teemana kõneks olnud Eesti 19.–20. sajandi vahetusel.

ERMi läheneva 100. aastapäeva ürituste proloogiks võib pidada Eesti Rahva Muuseumi kunstniku Jane Liivi isikunäitust „10 aastat Eesti Rahva Muuseumi kunstnikuna“ (7.9.–7.10.2007). Lõviosa näitusel eksponeeritud moodustasid graafiline disain (trükised, õppematerjalid, reklaammaterjalid jm) ja näituste kujundused, mida Jane Liiv kümne muuseumis töötatud aasta jooksul aukartustäratava tulemuslikkusega on loonud.

Uute püsinäituste (Eesti ning soome-ugri) ja vahetuvate näituste ettevalmistamine saab loodetavasti olema sünkroniseeritud võimalustega, mida praegused näitusepinnad ja rahalised võimalused eksperimenteerimiseks võimaldavad.

2006. AASTA VAHETUVAD NÄITUSED

Aasta jooksul korraldati 44 näitust, neist 21 väljaspool ERMi. Näitused olid näitusemajas avatud 243 päeva. Näitusi külastas nii näitusemajas kui Raadil 35 986 inimest. Koos üritustel osalejatega oli külastajaid 52 211. Pääsmevabadel päevadel oli külastajaid 12 554.

ERMi näitusemajas

„**Mäng. TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia rahvusliku tekstiili õppetooli rahvuslikud lauamängud**“. Kuraator ja kujundaja Mare Hunt. 21.10.2005–8.1.2006.

„**Eesti Rahva Muuseumi uus hoone**“. Näitus ERMi uue peahoone rahvusvahelisele arhitektuurivõistlusele laekunud parimatest tööd. 18.1.–26.2.

„**Üksi ja kahekesi**“. Rain Tamme fotonäitus Rwanda lastest, avatud Maailmafilmi festivali raames. 8.3.–26.3.

„**Ise söime, ise jõime.... Toidukultuur Nõukogude Eestis**“. Kuraatorid Terje Anepaio, Reet Piiri ja Ellen Värvi, kujundajad Imbi Kruuv ja Irene Sepping. 7.4.–1.10.

Jukka Kinanen „**Mälestuste ja unustuste arhiiv**“. Näitus Stalini ohvrite mälestuseks. 12.4.–3.7.

„**Fotod Łódźi linnast**“. Poola filmirežissööri Krzysztof Kiesłowski noorpõlvfotode näitus. 20.7.–30.8.

„**Minu ema, lavastaja Epp Kaidu**“. Kuraator Mari Ird. 6.9.–1.10.
 „**Üle piiri**“. Eesti Kunstiakadeemia 2005. aasta Marimaa ja Tšu-
 vaššia ekspeditsiooni fotod, joonistused ja kunstnike autorilooming.
 18.10.–19.11.

„**Pilt kangal – maa ja ilm**“. Aet Ollisaare ja Aino Kajaniemi gobel-
 läänid. 15.11.2006–26.1.2007.

„**Valge pluus ja must pluus**“. Näitus 20. sajandi alguse naiste lin-
 namoest. Kuraatorid Kaie Kukk ja Tiiu Muru, kujundaja Jane Liiv.
 15.12.2006–11.3.2007.

ERMi näitusemaja töötoas ja fuajees

Koolidevahelise joonistusvõistluse tööde näitus. 13.12.2005–
 8.1.2006.

„**Tuleviku muuseum**“. Laste joonistamis- ja meisterdamisvõistluse
 parimad tööd. 18.1.–26.2.

Rahvarõivaste väljapanek „**Ukraina Karpaatide gutsuulid**“ koos-
 töös Ukraina Kultuuriseltsiga Eestis. 20.–27.5.

Tartu Puuetega Inimeste Koja käsitöönäitus. 15.–25.6.

„**Hansapilt 2006**“. 5.–10.7.

„**Vetevald läbi laste silmade**“. 8.9.–9.11.

„**Kotid-taskud**“. Reelika Kääri looming. 24.–25.11.

Koolidevahelise joonistusvõistluse tööde näitus. 13.–30.12.

Eesti Rahva Muuseumi Sõprade Seltsi korraldatud näitused Raadi jääkeldris

„**Meenutades Gustav Ränka**“. 22.4.–31.5.

Fotonäitus „**Aksel Sildos: küüditatuna Siberis**“. 22.6.–31.8.

Ulve Kangro pitsinäitus „**Eestimaa veere pits**“. 30.9.–26.10.

ERMi näitused mujal

„**Ingeri ilu ja valu**“ Narva Muuseumis. 21.9.2005–8.1.2006.

„**Inimnäoline islam**“ Narva Muuseumis 8.11.2005–8.1.2006, Eesti
 Rahvusraamatukogus 11.1.–4.2. ja Rakvere Näitustemajas 14.2.–
 31.3.

„**Johannes Pääsuke. Mees kahe kaameraga**“ Ungari Etnograafiamuuseumis Budapestis (koostöös Eesti Instituudiga) 8.11.2005–29.1.2006, Prantsusmaal 4.3.–5.4., Evald Okase muuseumis Haapsalus 8.7.–3.8. ja Põhja-Karjala Muuseumis Joensuu 28.9.–26.11.

„**Elupaik – pärandmaastik. Karula inimesed ja loodus**“ Keskkonnaministeeriumis 5.12.2005–11.1.2006 ja Lahemaa Looduskeskuses 10.1.–10.5.

„**Viinapuuväät – maasikakiri II**“ Mahtra Talurahvamuseumis 1.2.–16.4., Viljandi Muuseumis 19.4.–28.5.

„**Tuleviku muuseum**“, laste meisterdamisvõistluse parimad tööd Tartus E-kaubamajas 1.3.–30.4.

„**Eesti Rahva Muuseumi uus hoone**“. ERMi uue hoone rahvusvahelise arhitektuurikonkursi tööde näitus Eesti Arhitektuurimuuseumis 3.3.–26.3.

„**Ernst Jaakson – 100**“ Hiiumaa Muuseumis juunist 2005 augustini 2006.

„**Hansapilt 2006**“ Tartu Püsirohukeldris 11.7.–30.8. ja Tartu E-kaubamajas 8.9.–31.10.

„**Kuue samba kutse. Naisena ülikoolis**“ IX Eesti muuseumide festivali raames Narva Muuseumis 25.9.–20.11.

Väljapanek **Eesti rahvarõivastest** Taanis Kopenhaageni raekojas 24.10.–2.11.

„**Ise sõime, ise jõime... Toidukultuur Nõukogude Eestis**“, Eesti Rahva Muuseumi ja Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumi koostöös valminud näitus Tallinnas Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumis 30.11.2006–14.1.2007.

„**Kindad Eesti Rahva Muuseumi kollektsioonist**“ Lissabonis Portugali Riiklikus Rõivamuuseumis. Kuraator Reet Piiri. 4.12.2006–4.3.2007.

2007. AASTA VAHETUVAD NÄITUSED

Aasta jooksul korraldati 28 näitust, neist kuus väljaspool ERMi. Näitused olid näitusemajas avatud 266 päeva. Näitusi külastas nii näitusemajas kui Raadil 38 403 inimest. Koos korraldatud üritustel osalejatega oli külastajaid 66 485. Pääsmevabadel päevadel oli külastajaid 7095.

ERMi näitusemajas

„**Valge pluus ja must pluus**“. Näitus 20. sajandi alguse naiste linnameost. Kuraatorid Kaie Kukk ja Tiiu Muru, kujundaja Jane Liiv. 15.12.2006–11.3.2007.

„**Maarahvas baltisaksa kunstis**“. Valik ERMi kunstikogusse kuuluvatest 19. sajandist pärinevatest baltisaksa kunstnike töödest. Kuraatorid Maris Rosenthal ja Eevi Astel, kujundaja Jane Liiv. 26.1.–18.3.

Anne Testut' fotonäitus „**Eurooplased lauas**“. Kuraator Jean Pascal Ollivry. 23.3.–15.4.*

„**Kaljujoonised Mosambiigist ja Zimbabwest**“. Kuraatorid Eva Walderhaug Saetersdal ja Tore Saetersdal. 26.3.–30.4.*

„**Kaarnad, hundid, seitse konna ja üks lehm**“. Näitus Kanada põlisrahvaste graafikast. 28.3.–25.4.*

„**Ellen Hansen: kavandist vaibani**“. Kuraator Aet Ollisaar. 27.4.–27.5.

„**Karbid ja küübid: kiri, muster, ornament**“. Kuraator Vaike Reemann, kujundaja Kadi Pajupuu. 27.4.–26.8.

Kaks viimast näitust valmisid ERMi ja Tartu Kõrgema Kunstikooli koostöös.

„**Elav rahvarõivas: rahvarõivatraditsioon Eestis ja Soomes**“. Kuraatorid Leena Hokkanen, Leena Holst, Reet Piiri ja Ellen Värvi, kujundaja Jane Liiv. 3.5.–9.9.

Tartu Rahvarõivakooli lõputööde näitus. 4.–29.6.

„**Raul Suitsu puutremiskunst**“. Kuraator Roland Suits, kujundaja Merja Kergand. 12.7.–2.9.

„**Jane Liiv. 10 aastat Eesti Rahva Muuseumi kunstnikuna**“. 7.9.–7.10.

„**Nõukogulik lähetus ellu – noorte suvepäevad Eesti NSVs**“. Kuraatorid Terje Anepaio, Anu Järs, Ellen Värvi, kujundaja Iir Hermeliin. 28.9.2007–13.1.2008.

„**Sámi Duodji. Saami käsitöö näitus**“. Korraldajad Saamimuseum Siida (Inari) ja Sámi Duodji (Saami Käsitöö Liit). 20.10.2007–20.1.2008.

* Maailmafilmi festivali raames toimunud näitused.

„Põhjala värvid. Eesti Rahva Muuseumi saami kogude rikkused“. Kuraatorid Agnes Aljas ja Piret Öunapuu, kujundaja Jane Liiv. 20.10.2007–20.1.2008.

ERMi näitusemaja fuajeess ja loengusaalis

Tartu Puuetega Inimeste Koja käsitöönäitus. 14.–26.6.

„Minu riik – minu kodu“. Eesti Vabariigi 90. aastapäevale pühendatud koolidevahelise joonistusvõistluse tööd. 13.12.2007– 6.1.2008.

„Raamatu “Minu jõulujutt 2“ illustatsioonide originaaljoonised. 13.12.2007–9.1.2008.

„Vanavara Halliste kihelkonnast. Kogunud Gustav Matto 1911“. 20.–30.12.

Eesti Rahva Muuseumi Sõprade Seltsi korraldatud näitused Raadi jääkeldris

ERMi Sõprade Seltsi ja Peipsiääre väikemuuseumide koostöönäitus **„Saagem tuttavaks – vanausulised“.** 18.5.–27.6.

„Nelja tee rist“. Ove Kalde keraamika, Kalli Kalde graafika, Eero Ijavoineni skulptuurid, Erki Jürise metallimaalid. 29.9.2007– 1.2.2008.

Näitused mujal

„Ise sõime, ise jõime... Toidukultuur Nõukogude Eestis“, Eesti Rahva Muuseumi ja Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumi koostöös valminud näitus Tallinnas Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumis. 30.11.2006–14.1.2007.

„Kindad Eesti Rahva Muuseumi kollektsioonist“ Lissabonis Portugali Riiklikus Rõivamuuseumis. Kuraator Reet Piiri. 4.12.2006– 4.3.2007.

„Maarahvas baltisaksa kunstis“ Võrumaa Muuseumis 19.7.–26.8. ja X Eesti muuseumide festivali raames Narva Muuseumis 17.9.–28.10.

„Jane Liiv. 10 aastat Eesti Rahva Muuseumi kunstnikuna“ Narva Muuseumis. 1.11.–17.12.

Ülevaatenäituse „Põhjala jõulud“ Eesti väljapanek **„Väike maa, suured traditsioonid“** Viinis Hirschstetteni Lilleaedades. Kuraator Reet Piiri. 22.11.–23.12.